

SZÉKELY

A Birák és Birósági Hivatalnokok Felelösségéröl Szóló Törvényjavaslat.

1889

VE
RI
TAS

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

XLIII. V. KÖTET. 2. FÜZET.

A BIRÁK ÉS BIRÓSÁGI HIVATALNOKOK

FELELŐSSÉGÉRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLAT.

IRTA

Dr SZÉKELY MIKSA.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1889. ÉVI JANUÁR HÓ 9-ÉN TARTOTT TELJES-ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1889.

Az igazgató választmány tagjai:

Elnök: *Csemegi Károly* curiai tanácselnök;
alelnökök: *Manoilovich Emil* curiai tanácselnök;
Dr. Kornyey Ede ügyvéd;
titkár: *Dr. Fayer László* egyetemi rk. tanár;
ügyész: *Dr. Siegmund Vilmos* a budapesti ügyvédi kan
titkára;
pénztárnok: *Dr. Szivák Imre* ügyvéd és orsz. képviselő;
könyvtárnok: *Dr. Tarnai János* ügyvéd;

választmányi tagok: *Dr. Beck Hugó* ügyvéd, *Czorda Bódog* cu
biró, *Daruváry Alajos* curiai tanácselnök, *Dr. Herczegh Mi*
egyetemi tanár, *Dr. Hérich Károly* ministeri osztálytanácsos, *Dr. Gr*
Elek a budapesti ügyvédi kamara ügyésze és orsz. képviselő, *Hod*
Imre a budapesti ügyvédi kamara elnöke és orsz. képviselő, *Szentgyo*
Imre curiai tanácselnök, *Dr. Teleszky István* igazságügymini
államtitkár, *Tóth Elek* kir. táblai tanácselnök, *Dr. Vecsey Ta*
egyetemi tanár.

Kivonat a «Magyar Jogászegylet» alapszabályaiból.

3. §. Az egyletnek alapító, rendes, levelező és tiszteletbeli tagjai vannak.

4. §. A rendes és levelező tagok belépése egy évi időszakra történik; a t
névsorába való beiratkozás hallgatag megujitottnak tekintetik mindaddig, míg az
tag nem tudatja kilépését az igazgató választmánynyal.

Budapesti lakos csak rendes tag lehet.

7. §. A rendes tagok tagsági díja 5 frt; a levelező tagoké 3 frt.

A mely tag egyszer-mindenkorra 200 frt alapítványi tőkét ajándékoz az egyle
lapító taggá lesz.

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

XLIII. V. KÖTET. 2. FÜZET.

A BIRÁK ÉS BIRÓSÁGI HIVATALNOKOK

FELELŐSSÉGÉRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLAT.

IRTA

DR SZÉKELY MIKSA.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1889. ÉVI JANUÁR HÓ 9-ÉN TARTOTT TELJES-ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1889.

For TT

S

APR 17 1933

A nyilvános hatalom, melylyel egy hivatali testület felruháztatik, szükségszerűleg feltételezi ezen testület és tagjai alárendelését egy felügyeletnek, melynek *feladata* őrködni a kötelességek pontos megtartására, melyet ez intézmény szabványai előírnak, és melynek *tárgya* elnyomni minden rendellenességet, minden megsértését ugyancsak a kötelességeknek.

E felügyeletnek annál tevékenyebbnek, annál szigorúbbnak kell lenni, mennél fontosabbak a functiók, melyet a testület gyakorol és minél több erélyt és vigyázatot kivánnak azok meg. Ilyen hivatás kétségtelenül a birói.

E hivatásról Francziaország egy nagy birája (D'Aguesseau) így szól: hogy ha «első kötelessége az igazságot szolgáltatni, a második, fentartani méltóságát, önmagát megbecsülni és tisztelni hivatása szentségét. Becsületére miként erényére féltékeny lévén, jó hirneve már nem az ő kizárólagos sajátja, az igazság tulajdonának tekinti azt, melyet dicsőségének szentel. Elárulná érdekeit, ha nem vigyázna reá, mert oly érzékeny az, hogy elegendő gyakran egyetlen biró gyanús volta az egész testület hirnevének sárba vonására».

Hogy azonban a méltóság, melylyel e testület körülvétetik, a becsülés, melyet tagjai tisztességök, szigoru részrehajlatlanságok, erkölcsük tisztasága, magatartásuk, egész életök kifogástalansága folytán nyernek, ne compromittáltathassék egyesek visszaélései, hanyagsága, kötelességmulasztása által, fegyelmi törvényre van szükség. E szempontból örömmel üdvözölheti, legfőkép a biróság a legszigorúbb fegyelmi szabványokat, ámde — már itt is jelezzük, — mindig csak akkor, ha az előföltételek meg vannak adva, hogy egy erős, képzett, független biróság szolgálati kötelességének pontos megtartását biztosítsák.

De a mint igaz, hogy a legszigorúbb büntető törvény sem akadályozhatja meg, hogy bűntettek nagy számban el ne követtessenek, és hogy e század elején Angliában a halálbüntetés sem volt képes a pénzhamisítási bűntetteket csökkenteni, ha az előföltételek, a nevelés, az erkölcsök hiányzanak, úgy a legszigorúbb fegyelmi törvény sem képes önmagában megakadályozni, hogy visszaélések elő ne forduljanak.

Mielőtt a törvényjavaslat méltatásába bocsátkoznám, engedtessék meg, hogy a fegyelmi hatalmat és a fegyelmi büntetést közelebbről vizsgáljam.

Kétféle fegyelmi hatalmat lehet megkülönböztetni: az egyik az, mely tartalmilag és kiterjedésében az állam által szabályozva van ugyan, de mely általa nem gyakoroltatik. Ide tartozik a szülő, tanító, főnök stb. fegyelmi hatósága. A második az, mely oly fontos, hogy azt maga az állam gyakorolja.

Ezen csoport főhelyét foglalja el a hivatalnokok elleni fegyelmi jog.

Maga a fegyelmi vétség kötelességszegés, mely által az állam és hivatalnok közt fennálló szolgálati viszony megsértetik. Ámde e meghatározás nem felel meg teljesen, mert minden hivatali bűntett vagy vétség egyszersmind a szolgálati viszony megsértése is. Egy egész iskola, élén HEFTER-rel, tagadja, hogy elvi különbség volna a hivatali és fegyelmi vétség közt, és ez iskola követői inkább a büntetés által vélik megkülönböztetendőnek a fegyelmi vétséget a hivatalitól.

HÄLSCHNER («Das gemeine deutsche Strafrecht» II. kötet 1023. l.) azt mondja: «a fegyelmi vétség megbüntetése tekintetében a birói mérlegelésnek azon kérdés megoldásánál: vajjon a hivatalnoknak meghatározott magaviselete (Verhalten) fegyelmi vétségnek tekintendő-e, tág tér nyitandó». De szabatosan meg nem határozza azt, hogy mi a fegyelmi vétség. Leghelyesebben oldja meg e kérdést LIST (Holtzendorfs «Rechtslexicon» II. k. 970. l.). Szerinte a fegyelmi vétség, szolgálati kötelesség megszegése, nem szükségkép a közjogrend megsértése, míg az utóbbi, a hivatali vétség. Ha egy és ugyanazon cselekmény a közjogrendet és egyszersmind a szolgálati kötelességet sérti, halmazat áll elő, tehát a sértő két úton büntetendő az állam által.

A mi a fegyelmi büntetést illeti, az írók egy része pædagogiai eszköznek tekinti elvi ellentétben a criminalis büntetéssel, mely a közjogrend megsértésének kiengesztelése, többi között Binding («Grundriss zur Vorlesung über Strafrecht» 112. l.). Laband («Staatsrecht» I. k. 447. l. és k.) a fegyelmi büntetést mint kényszereszközt fogja fel, a szolgálati kötelesség teljesítésére, mely æquivalens a szerződésből származó keresettel — a teljesítésre. List szerint — kinek nézete a legmegfelelőbbnek látszik — a fegyelmi büntetés az államérdekek védelme, közegei hű és pontos kötelességteljesítése és hivatali állásukhoz mért magatartása által.

Hogy egy törvényjavaslat felett ítélhessünk, szükséges, miszerint körültekintsünk, miként van a fegyelem törvényhozásilag rendezve más országokban, más népnél, mert a mint igaz, hogy a történelem a multat tanítja, az idegen népek intézményeinek tanulmányozása a jövőt jelenti.

I. FEJEZET.

Ausztria, Bajorország, Poroszország, Francziaország, Belgium fegyelmi törvényei.

Ausztriában a birói fegyelem az 1868 május 21-iki törvény által van szabályozva. Ezen törvény kiterjed a birákra minden fokban és rangban, de nem az ügyészekre. A segédhivatalnokok közül pedig csak azokra, a kiket a törvény megnevez: a titkárok, adjunctusok, actuariusok és auscultánsokra. Ezek és a birák, ha hivataluk vagy hivatali esküjök által reájuk rótt kötelességüket megszegik, rend- vagy fegyelmi büntetéssel illetendők, a szerint, a mint rendellenességet vagy — tekintettel az ismétlésekre, a sulyosító körülményekre és a kötelességszegés módjára — fegyelmi vétséget követtek el. A birói hivatalnokok kötelességéhez tartozik, hogy magaviseletök által úgy a hivatalban, mint azon kívül a tisztelet és bizalomra, melyet hivatásuk megkiván, magukat méltatlanoknak ne mutassák.

A rendbüntetések az intés és feddés (Verweis), mely utóbbi jogerejüség esetén a személyi táblázatba felvétetik és melynek kimondása előtt a birónak igazolására alkalom nyujtandó; az

intés ellen jogorvoslat nem lévén engedve. Három évi kifogástalan viselet után a hivatalnok kérheti a feddés törlését az elnöktől vagy a fegyelmi biróságtól, a szerint, hogy ki mondotta azt ki.

A felügyeleti jognál fogva rendbüntetésre jogosított a biróság főnöke az alárendelt hivatalnokok ellen, a törvényszék elnöke járásbirákra, a felső törvényszék elnöke elsőfolyamodású törvényszékek elnökei ellen. A biróság főnöke határozata ellen feddés esetén felebbezés engedtetik a legközelebb álló felettes hatóság elnökéhez, a legfőbb itélőszék elnökének feddése ellen az igazságügyminiszterhez.

Fegyelmi büntetések.

a) Hasonló rangba való *áthelyezés* a költözködési költség megtérítése nélkül; ezen büntetés sulyosbítható a fizetés kevesbítése által, 3 évnél nem hosszabb időre és a fizetés egy harmadánál több nem vonható el.

b) Bizonytalan időre való nyugalomba helyezés, a szabályszerű nyugdíj kevesbítésével, de az összeg pontos meghatározásával, a nyugdíj egy harmadáig terjedhetőleg.

c) A hivatalvesztés, mely czím és nyugdíjigény vesztését vonja maga után. Minden fegyelmi büntetés bevezetendő a személyi táblázatba, és a vétkesség nagysága, a szolgálati vétség sulyossága, a kötelességszegésből származó hátrányok szerint itélendő meg, mily fegyelmi büntetés alkalmazandó, és csakis az illetékes fegyelmi biróság által szóbeli tárgyalás után mondható ki.

Fegyelmi biróság. 1. a legfelsőbb biróság vagy semmítőszék 9 tagból álló tanácsa, az elnök vagy helyettese elnöklete alatt, melyet egy évre a 4 póttaggal együtt az elnök állít össze és mely az igazságügyminiszternek bejelentendő, illetékes összes biráira és segédhivatalnokaira, kivéve saját elnökét, a felső biróság elnökei, alelnökei és tanácselnökeire, végül az elsőfolyamodású törvényszék elnökeire és alelnökeire.

2. A felső biróság 5 tagból álló tanácsa az elnök vagy helyettese elnöklete alatt, 2 póttaggal együtt akkép szerveztetik, mint a legfőbb biróság, illetékessége kiterjed saját hivatalnokaira. Illetékességi összeütközés esetén a legfőbb biróság határoz.

A fegyelmi vizsgálat megindítása a főügyész és a panaszlott hivatalnok kihallgatása mellett, a fegyelmi biróság határozata által történhetik, melynek a panaszpontokat szabatosan kell megjelölni és mely ellen jogorvoslat nincs. A felső biróság azon határozata ellen, mely a fegyelmi vizsgálat megindítását el nem rendeli, azonban a főügyész a legfelsőbb biróság és semmítőszék fegyelmi biróságához felebbezést adhat be.

Ha előnyomozás szükségeltetik, biró küldetik ki a fegyelmi tanács által, a ki tanúkat, a panaszlottat kihallgatja és minden irányban az ügy felderítése végett kutatásokat eszközöl. A főügyész indítványával a fegyelmi biróság elé vitetik az ügy, a mely beszüntetheti azt; ez ellen a főügyésznek felebbezési joga van a legfőbb birósághoz, vagy pedig *nem nyilvános* szóbeli tárgyalásra idézi a birót, azon esetben, ha előnyomozás nem rendeltetett a vizsgálati határozat kapcsán. A panaszlottnak joga van *3 bizalmi férfi* megidéztetését kérni. A panaszlott védő segélyével élhet és nem tartozik megjelenni, ha csak a fegyelmi biróság személyes megjelenését nem kivánja, melyet bármikor elrendelhet azon záradékkal, hogy meg nem jelenése esetén képviselője sem hallgattatik meg.

Az itélethozatalnál csak arra lehet tekintettel a biróság, a mi a szóbeli tárgyaláson előfordult és *positiv bizonyítási szabályhoz kötve nincs.* Kimondhat rendbüntetést is. A legőbb biróság és semmítőszék határozata ellen nincs felebbezés. A legfőbb biróság és semmítőszék tanácsa elrendelheti a felső biróság által a pótvizsgálat eszközlését vagy más hiány miatt uj tárgyalást; ha hiány nincs, szóbeli tárgyalást rendel.

Ha a biró 3 napnál tovább távozik önkényesen hivatalából vagy szabadságát 3 napnál tovább terjeszti ki, ha csak kellő igazolási okok fenn nem forognak, rendbüntetésen felül hivatali járulékát ez időre elveszti, mely határozat ellen felebbezés van engedve. Ha 14 napon túl terjed elmaradása, fegyelmi biróság határoz. Nem érintetik az igazságügyminiszter joga a legfelsőbb felügyeleti jognál fogva, előforduló panaszokat orvosolni, a felső biróságok azon joga, felügyeleti vagy panasz-uton a fenálló törvények értelmében a birót a költségek és károk megtérítésében marasztalni, biróságok ellen megrovást kimon-

dani, és a birói hivatalnokokat kötelességeik teljesítésére *pénzbüntetéssel* szorítani.

A birák áthelyezése akarata ellen más helyre azon eseteken kívül, a midőn a biróság organisátiójában előállott változás folytán vagy birák közti sógorsági viszony keletkezése által szükséges, csak fegyelmi birósági határozat által, a főügyész meghallgatása és az illető biró irásbeli előadása mellett akkor mondható ki, ha a birónak helyén való maradása által a jogszolgáltatás károsodnék. Az Oberlandesgericht ebbeli határozata ellen felebbezés engedtetik mindkét félnek.

A biró kényszerű, időleges vagy állandó nyugdíjaztatása csak akkor mondható ki, a birósági organisatio esetén kívül, — ha testi vagy szellemi betegség folytán, a reábizott kötelességek teljesítésére *alkalmatlanná válik.*

Bajorországban az 1881-iki márczius 26-iki törvény, csakis a birákat veszi fel rendeletei alatt levőknek.

Kifejezi a törvény világosan, hogy akkor büntetendő fegyelmileg, ha szolgálati kötelességét *vétkesen* megsérti. Az ausztriai törvény nem mondja ki azt, hogy csak *ez* esetben büntetendő, de az általános jogelvekből önként folyik, mert büntetendő vétség másként, mint szándékosan vagy vétkesen el sem követhető. E szakasznál azonban a bajor törvényhozás azért vette fel a *vétkes* szót, mert indítvány tétetett, hogy *hanyagság* vagy *könnyelműségből* elkövetet kötelességszegések is büntettessenek. Felveszi a fegyelmi vétségnek 5 év alatti elévülését. A felügyeleti jog megengedi a főnöknek kisebb kötelességszegések miatt szóbelileg vagy irásbelileg intést vagy figyelmeztetést (Warnung) intézni, mely ellen felebbezés nincs engedve. Ha az irásbeli intés vagy figyelmeztetésnek nincs hatálya vagy ha a szolgálati vétség oly súlyos, hogy ez nem elegendő, fegyelmi eljárásnak van helye.

Fegyelmi büntetések: rosszalás, pénzbüntetés egy havi fizetés erejéig, mely cumulatio esetén sem mehet e határon túl, áthelyezés, szolgálatbóli elbocsátás, mely czím- és nyugdíjelvesztéssel jár, enyhítő körülmények esetén a nyugdij egy része életfogytig vagy egy bizonyos időre meghagyható, ugyszintén az elbocsátott biró gyermeke vagy özvegyének nyugdíjigénye egészben vagy részben, határozott vagy határozatlan időre.

A fegyelmi büntetés alkalmazásánál a tett súlyossága irányadó. Az elbocsátás kimondandó: ha hivatali kötelességének megsértése, vagy erkölcstelen avagy a tiszteletet, melyet hivatása megkiván, lerontó cselekménye által oly súlyos szolgálati vétségben bűnös, hogy a birói hivatal nyilvánvaló hátránya nélkül abban tovább meg nem hagyható.

Kimondható az elbocsátás következő esetekben: azon biró, ki hitelt érdemlőleg tudomást nyervén valamely büntetendő cselekmény legközelebb való elkövetéséről, és hivatalánál vagy szolgálatánál fogva a cselekmény kivitelének megakadályozására hivatva van, ha szándékosan meg nem akadályozza azt, ha a büntetendő cselekmény feljelentését szándékosan nem teljesíti és hivatalánál fogva erre kötelezve van, ha szolgálati kötelességét szándékosan megsérti, hogy ezzel másnak kárt okozzon, vagy magának vagy másnak jogtalan hasznot szerezzen, a mennyiben más eljárás alá nem esik cselekménye, továbbá ha szolgálati titkot elárúl stb. Ugyszintén ha hivatali kötelességét három izben vétkesen megszegte és ujabban követ el fegyelmi vétséget. Ha a biró engedély nélkül hivatalából eltávozik, távozási engedélyén túl marad el, vagy áthelyezés esetében, idejében el nem foglalja helyét, és ha az irásbeli intés foganat nélkül marad, elveszti a jogosítlanul töltött időre fizetését. Ezen intézkedés mellett azonban külön fegyelmi büntetés is mondható ki ellene.

Fegyelmi biróság: a fegyelmi kamara a felső törvényszéknél, mely öt tagból áll, a felső törvényszék elnökének vagy akadályoztatása esetén a szolgálati idő szerint legidősebb tanácselnök elnöklete alatt; továbbá második fokban a fegyelmi törvényszék (Disciplinarhof) 7 tagból áll, a legfőbb itélőszéki elnök vagy helyettese elnöklete alatt.

Hogy kik tartoznak az egyik vagy másik biróság hatósága alá, a törvény nem említi. A fegyelmi biróság tagjai és póttagjai *az elnök ajánlata folytán a király által neveztetnek ki életfogytiglan.* Ezen pontja a törvény nagy vitára adott alkalmat, és a képviselőház olykép akarta szabályozni, hogy 3 évre titkos szavazás által a plenáris ülésen választassanak, de végül mégis az eredeti kormánytervezet lett elfogadva.

A fegyelmi eljárás megindítása hivatalból és a főügyész

meghallgatása után rendeltetik el, a főügyésznek nincs indítványozási joga, de elutasító határozat esetében felebbezési joga van.

Zárt borítékban küldendők panaszlott biróhoz a fegyelmi értesítések. Ha szolgálati áthelyezés vagy elbocsátás forog kérdésben, elővizsgálat rendelendő el, melylyel elsőfolyamodású törvényszéki biró megbizathatik. A tárgyalás szóbeli, *zárt ülésen*, de a panaszlott indítványára egyes személyek a tárgyaláshoz bebocsáthatók. Szolgálati elbocsátás esetén a szavazatok $^{2}/_{3}$-ad része kivántatik meg vagyis a kamaránál $^{4}/_{5}$-öd rész, a fegyelmi biróságnál $^{5}/_{7}$-ed rész.

Hirlapi idézés nincs engedve. Az ügyész általi felebbezés esetében, ha panaszlott nem is felebbezett, panaszlott javára is megváltoztatható az itélet. A fegyelmi törvényszéknél is szóbeli az eljárás *zárt ülésben.* Az engedélyezett időn túl való elmaradás esetében, a szolgálati fizetés elvesztését a fegyelmi kamara mondja ki, mely tárgyalás nélkül hozott határozat ellen kifogások adhatók be. A kifogásoknak vagy hely adatik vagy fegyelmi eljárás indíttatik.

A biró akarata ellen áthelyezhető, ha hibája nélkül előállott körülmények folytán hivatali székhelyén tevékenységében nemcsak ideiglenesen van zavarva, ugyszintén ha ezen körülmények nem hibája nélkül állottak ugyan elő, de a fegyelmi vétség elévült. Ez esetben a költözködési költségek is megtéritendők. Ha kifogásai folytán az igazságügyminiszter eláll czéljától, nincs további eljárásnak helye, különben a főtörvényszék illetőleg legfőbb itélőszék plenáris zárt ülésben az ügyész meghallgatása nélkül dönt, vajjon *fenforog-e áthelyezés esete.* Ez előtt azonban nyomozás történik, és a *biró nyilatkozatra szólítandó fel.*

Nyugalomba helyezés a biró akarata ellenére bekövetkezik: ha testi baj, vagy ha szellemi vagy testi erejének fogyatkozása miatt hivatali kötelességének teljesítésére képtelen, továbbá, ha nem csak jelenlegi székhelyén, *de bárhol* hivatali tevékenysége, hibája nélkül előállott körülmények folytán nemcsak ideiglenesen volna megzavarva. Ugyancsak plenáris határozattal döntendő el, és a nyugalomba helyezendő biró is meghallgatandó.

Szabályozza továbbá a törvény a kereskedelmi ülnökökre is a fegyelmi büntetést, melyet reájuk rosszalás, pénzbüntetés és hivatali elbocsátásban mond ki.

Poroszországban az 1851-iki május 7-iki fegyelmi törvény a vétséget úgy határozza meg, mint az ausztriai.

Ha hivatalvesztéssel járó büntetéssel sujtatott a biró, külön fegyelmi eljárásnak nincs ellene helye. Ha 8 hétnél tovább marad el engedély nélkül, elveszti hivatalát, a mely ha hivatalosan felszólíttatott, a felszólítástól számitott 4 hét alatt áll be, mindig fegyelmi eljárás utján, de elveszti az ez időre járó fizetését, tiltakozás esetén fegyelmi eljárás utján, a mely akkor is megindítandó, ha sulyosító körülmények forognak fenn. Kisebb kötelességszegések esetén, tőle bekivánt nyilatkozat után megintendő irásbelileg az elnök által. Ha az intés a vétség sulyosabb volta miatt nem elegendő, fegyelmi büntetés mondandó ki, melyek: a figyelmeztetés (Warnung), rosszalás, mely utóbbi, az egy havi fizetésig terjedhető pénzbüntetéssel köthető össze, *ideiglenes felfüggesztés*, mely büntetés 1856-ban megváltoztatott és helyébe lépett az áthelyezés hasonló rangban és vagy fizetéskevesbítéssel vagy a költözködési költség elvesztésével vagy mindkettővel; és *szolgálati elbocsátás*, melynél enyhítő körülmények fenforgása esetén, a nyugdíj egy része életfogytig vagy egy időre megadatik.

A fegyelmi eljárás szóbeli, nem nyilvános és a biróság határozata szerint elővizsgálattal, vagy a nélkül. *Biróság:* a *felső törvényszék*, — tagjai és a felebbezési törvényszék elnökei és igazgatói részére és a *felebbezési biróság*, — tagjai és kerületéhez tartozó más birák részére. A fegyelmi ügyek mindkét biróságnál plenáris ülésen intéztetnek, a melyen legalább 7, az 1856-iki márczius 26-iki törvény óta 15 tagnak, fele részben a polgári, fele részben a büntető tanácsból illetve a felebbezési törvényszéknél 5 tagnak kell jelen lenni az elnökkel együtt, és hivatalból vagy az ügyészség indítványa folytán jár el; ha az ügyész beszüntetést indítványoz, a biróság beszünteti az eljárást, ha indítványa ellenére teszi azt, felebbezési joga van a felső birósághoz, a hol különben az eljárás ép olyan, mint az első biróságnál.

A biró akarata ellen áthelyezhető a rendes okokon kivül,

ha a jogszolgáltatás érdekében sürgősen szükséges, és a legfőbb itélőszék plenáris ülésén hozandó a határozat, melyet meg kell előzni az áthelyezendő biró irásbeli nyilatkozatának, és az ügyészség indítványának, kit erre csak az igazságügyminiszter van jogosítva felhivni.

A biró akarata ellenére nyugalomba helyezendő, ha vakság, siketség, vagy más testi baj, avagy testi vagy szellemi fogyatkozás miatt, hivatali kötelességeinek teljesítésére *állandóan* képtelen. A felhivás ügyészségi indítványra, a birónak elnöke által, a főtörvényszék elnökének pedig ezen főtörvényszék határozata az alelnök által történik, és ha ezen felhivásnak eleget nem tesz, a főtörvényszék illetve felebbezési törvényszék plenáris ülésében határozza el, vajon az eljárás megindíttassék-e. A határozat ellen nincs jogorvoslatnak helye.

Francziaországban. A birói fegyelem a X. év 16. thermidori senatus consultum 9-ik czime, az 1810 ápril 20-iki törvény, az 1810 julius 6-iki decretum és az 1852 márczius 1-éről kelt decretum által szabályoztatik.

Az első folyamodású törvényszék és a cour royale elnöke hivatalból vagy ügyészi indítvány folytán kötelesek *figyelmeztetni* minden birót, a ki hivatása méltóságát compromittálná; ha a figyelmeztetés eredménytelen, fegyelmi eljárás útján a biró következő büntetéseknek van alávetve: feddés (censure simple), feddés pénzbüntetéssel (censure avec reprimande) egy havi fizetésig terjedhetőleg, és az ideiglenes felfüggesztés, az ezen időre járó fizetés-elvonással. Fegyelem tekintetében az első biróságnak saját tagjai, a békebiró és a rendőrbiró van alávetve; határozata az ügyész által a cour royale elé viendő. A cour royale tagjai, ezen biróság alá tartoznak és ezen biróság van hivatva eljárni akkor is, ha az első biróság nem akarná gyakorolni a fegyelmi jogot. Ezen esetben a cour royale figyelmezteti az első biróságot, hogy jövőben szabatosabban járjon el, és úgy az első mind másodfokban, *fegyelmi tanácsban* döntetik el az ügy. Ha felfüggesztés mondatott ki, a főügyész közölni tartozik az ügyet, még ha kedvező is az itélet, az igazságügyminiszterrel és a határozat nem hajtható előbb végre, míg nem hagyta helybe azt az igazságügyminiszter, a ki, ha súlyos vétség forog fenn, a cour de cassation elé viheti az ügyet, a mely hivatva van

a felfüggesztést kimondani, és ha 5 évig való felfüggesztést mond ki, a biró nem gyakorolhatja többé hivatását. Az 1852-iki törvény megadja a jogot egyenesen a cour de cassation elé vihetni az ügyet súlyos esetekben, mely kimondhatja a szolgálati elbocsátást, de mindenekelőtt azt vizsgálja, vajjon cause grave (súlyos eset) forog-e fenn.

A fegyelmi eljárás szóbeli és zárt ülésen tartatik. A cour de cassation-ra az igazságügyminiszternek sem fegyelmi, sem felügyeleti joga nincs. Minden büntető vagy rendőrségi itélet az igazságügyminiszternek bemutatandó, a ki megvizsgálja az ügyet és az eset súlyosságánál fogva feljelenti az elitélt birót, a ki felfüggeszthető vagy elbocsátható az eset súlyossága szerint. Az igazságügyminiszternek joga van, a mikor jónak látja, maga elé idézni a felebbezési törvényszék és első folyamodású biróság tagjait, hogy magyarázatot kérjen azon cselekmény felől, melylyel panaszoltatik. Ezen joga a X. év 16. thermidor szerint a semmitőszéknek volt megadva, a mely az igazságügyminiszter elé idéztethette a birót. Azon biró, ki engedély nélkül távozik, a távozási időre járó fizetésétől megfosztandó, ha 6 hónál tovább tart elmaradása, lemondottnak tekintetik, de egy hónapra távozása után felhívható a főügyész által a visszatérésre és ha vissza nem tér, jelentés teendő az igazságügyminiszternek, a ki indítványozhatja a császárnál helyettesitését, mint olyanét, ki lemondott. A biró továbbá felfüggeszthető hivatalától azon esetekben, a melyekben más országok törvényei is kimondják a felfüggesztést.

Az 1810 julius 2-iki törvény kimondja, hogy 3 napnál ha tovább akar elmaradni a semmitőszék elnöke, úgyszintén a cour royale tagjai, engedelyt kell kérniök.

Az 1824 junius 16-iki törvény szabályozza a birák nyugdijba helyezését, ha súlyos és állandó betegség képtelenné tenné a hivatás gyakorlását. Itél a kérdésben a semmitőszék plenaris ülésen, előbb azonban egy bizottság vizsgálja meg az ügyet, mely áll a semmitőszék elnökéből, tanácselnökökből és azon biróság elnökeiből, a melyhez a nyugdijazandó tartozik és határoz a felett, vajon van-e ok a nyugalomba helyezésre.

Belgium az 1869 junius 28-iki törvénynyel szabályozza a

birói fegyelmet és majdnem azonos a francziával, csakhogy itt a cour d'appel tagjaira nézve felebbezés engedtetik a semmítőszékhez.

II. FEJEZET.

Birósági intézmények a külföldön és hazánkban.

A hozzánk legközelebb álló országok fegyelmi törvényeivel ekként megismerkedve, nem lehet nélkülöznünk annak ismeretét sem, hogy mily biróságok azok, melyeknek szigorúbb vagy enyhébb fegyelmi intézkedéseit láttuk, és melyek azon birósági intézmények, melyek mellett a fegyelem gyakoroltatik.

Mert valamint csak az erős test bir el ha szükség van rá radicalis gyógyszert, úgy csak erős birói szervezet mellett lehet szó a fegyelmi törvénynek üdvös hatásáról, előfeltétel nélkül alkalmazva beláthatlan rombolást visz végbe és megteremt oly kart, mely államszolga igen, de biró sohasem lészen.

Ausztria, Bajorország, Poroszország birái mai napig elmozdíthatlanok, Francziaország, melynek 400 évig elmozdíthatlan birái voltak, az 1852-iki márczius 1-én kelt törvénynyel kimondta, hogy az első folyamodású és felső törvényszék tagjai 70-ik, a semmítőszék tagjai 75-ik betöltött éveikkel elmozdíthatók, Belgiumban, a hol szintén élethossziglan voltak kinevezve, az 1867 julius 25-diki törvény az első folyamodású biróságok tagjaira 70-ik, a felső biróság tagjaira 72. és a semmitőszék tagjaira nézve 75-ik betöltött évvel, contradictorius eljárás mellett, kimondotta az elbocsátási jogot. Hogy mily nagyfontosságú elv a birák elmozdíthatlansága, az bizonyításra nem szorúl, mert birói függetlenségről e nélkül szólni sem lehet. Csakhogy úgy vagyunk a nagy elvekkel, hogy az idők folyamában csak nevök marad meg emlékezetünkben, a lényeg elfelejtetik. Nem lesz hálátlan dolog tehát ma Royer-Collard-ra hivatkozni, a ki, midőn a birák elmozdíthatósága mellett 1816-ban erős áramlat keletkezett, nehány szóval oly erőteljes vonásokkal jellemezte az elmozdíthatlanság elvét, hogy az ellenindítvány elvettetett és a közszellemben ujra tért foglalt azon meggyőződés, hogy azon változtatni nem szabad. «Midőn a hatalom — úgy mond Royer-Collard — mely meg van bizva a társadalom nevé-

ben birót nevezni, felhív egy polgárt e kiváló állás elfoglalására, azt mondja neki: közege a törvénynek, légy hajthatatlan miként emez. Az emberek valamennyi szenvedélye megjelenik szined előtt, ne zavarják meg lelkedet. Ha saját tévedéseim, ha a befolyás, melylyel körülvesznek, és mely elől gyakran én sem óvhatom meg magamat, igaztalan rendelkezéseket csikarnak ki tőlem, állj ellen az én kisértéseimnek, az én fenyegetéseimnek is. Ha helyet foglalsz a birói székben, szíved mélyéből űzd ki a félelmet, a reményt — légy hajthatatlan mint a törvény.» A polgár ezt feleli: «Én csak ember vagyok, és a mit te kivánsz, az emberfeletti. Te túl erős vagy, és én gyönge, elfogok veszni az egyenetlen harczban. Félre fogod ismerni az ellenállás indokait, melyet ma nekem előírsz, és büntetni fogsz érte. Nem vagyok képes felemelkedni magam felett, ha nem védelmezel meg önönmagamtól és tetőled. Segíts tehát gyöngeségemen, szabadíts meg a félelemtől, igérd meg, hogy nem fogok lelépni székemről, hacsak nem sértem meg meggyőződésből azon kötelességeket, melyek hivatásommal járnak. A hatalom ingadozik, de a tapasztalat által felvilágosítva igazi érdekei felől, leigázva a dolgok növekvő kényszerűsége által a birónak azt mondja: «elmozdíthatlan leszel». Ezek indokai, eredete, története és elmélete az elmozdíthatlanság elvének, melyet semmiféle társadalom el nem veszít, ha egyszer birta azt, hacsak szolgaságba nem esett.»

Az államcsiny szerzője, kinek akadály volt a független és öntudatos biróság, több intézkedést léptetett életbe, mely a birói önállóságot megszüntette, és ezek között az első helyet foglalja el a birói állás megszüntetése, egy bizonyos kor betöltése esetén, a midőn, addig mig az igazságügyminiszter helyettesíti, megtarthatja állását. Az igazságügyminiszter jóakaratától függ tehát több vagy kevesebb ideig egy birót állásában megtartani. Ép így van ez nálunk, csakhogy azzal a különbséggel, hogy mig Francziaországban az alantas vagy középfokon lévő biró 70, a legfelsőbb fokon 75 év szükségeltetik az elmozdíthatóságra, az 1885: XI. t. cz. 20 §-a szerint, «a kik 65-ik évüket betöltötték szolgálatképtelenségük külön megállapítása nélkül is nyugdíjazhatók.» Hol marad ilyen törvény mellett, hogy csak egyet említsek, az 1869: IV. t. cz. 19 §-ának azon garantiája:

«a miniszteri rendeletek törvényessege felett egyes esetekben a biró itél», ha a biró elmozdítható a miniszter által.

Flourens Emil «Organisation judiciaire et administration de la France» koszorúzott munkájában következőképen jellemzi ez állapotot: «Az idő, mikor tölti be a biró a törvény által előirt kort, már előre tudva van. Azon osztályban, melynél működik, minél közelebb jön a fatális időpont, azon mérvben enyészik el tekintélye. Az elnök nem követtetik azon irányban, melyet a biróság munkálatainál meg akar adni. Az igazságszolgáltatás veszít szabatosságában, a fegyelem meglazúl, es a visszaélések növekvőben vannak. Az előremenetel láza lepi meg a birói testületet. Mindenki előléptettetni kiván, és pedig gyorsan. A biró hivatáskodásának órái meg vannak számlálva, a szünidők felhasználtatnak a megüresedő hely elnyerésre. Innét ered azon kéz iránt, mely a kegyet osztja, az alázatosság, mely gyakran a túlságig megy. A biró mindig egy magas fok elnyerésének várakozásában él, és vitetik birói székről birói székre, a nélkül, hogy bárhol ideje volna megszerezni a személyes befolyást, mely az előtt legméltóbb jutalma volt az igazságnak szentelt életnek.»

Nehány évvel e rendelkezés után kérvények ostromolták a senatust e rendelkezés eltörlése végett és a kérvények előadója Casabianca herczeg elismerte: «hogy a birói erkölcsök megrendültek, hogy az elmozdithatóság megingatta a biróság tekintélyét és fenyegeti a jogszolgáltatást.» A leigázott biróság pedig csendesen sóhajtozva tűrte megrendszabályozását, es csak akkor mert reménykedni, ha hébe-korba egy egy irat jelent meg, mely elítélte e gyászos munkát, mely hajthatatlan mint a büntetés, és mely a kort sújtja, ha az nem is szolgálatképtelen. Sauzet mondta e decretumra találóan: «On a fait une loi contre la vieillesse.» De hogy Francziaországban nem fog sokáig e törvény érvényben maradni, mutatják a birósági szervezet tárgyában benyujtott javaslatok, melyek egyikéből sem hiányzik viszszaállítása a biró elmozdíthatlanságának. Ilyenek az 1870-iki Martel által benyujtott, továbbá a Jules Favre, Goblet, Cazot-féle javaslatok. De ha már a kornak ily befolyás engedtetik a birói függetlenség rovására, úgy, miként ez nálunk szabályozva van, a legnagyobb igazságtalanság. A legfelső és az első folyamodású biróság közt különbséget nem tenni, függetlenebbe

tenni az első birót, a ki 26-ik évétől 60-ikévéig független, mint a legfelsőbb birót, a ki már rendszerint ötvenen jóval felüli korban jut helyére, kinek meg kell gondolnia, minél közelebb jön a 65-ik évhez, hogy az igazságügyminiszter kezében van, a ki, ha jónak látja, elmozdítja őt állásáról, ezt másnak mint törvényhozási baklövésnek nem lehet mondani. Még kezdetben nem mutatkozik az ily rendelkezés fonáksága, később annál inkább érezhetővé válik, mert az itélkezés körüli tapasztalat, mely csak lassanként formálódik, mintegy megszakittatik, a mennyiben az idősebb birák a törvény által kizáratnak abból. Csak a kornak felemelése segíthet némikép a bajon, de akkor is a legfelsőbb biróság tagjai nagyobb korban volnának nyugalomba helyezendők, mint az alsóbb birósági tagok.

Azonban a független biró önmagában nem elég garantia, hogy a birói tekintély megóvassék, erősbíttessék, és hogy az igazságszolgáltatás közegei a fegyelmi törvény által önállóságukban ennek kárára meg ne ingattassanak, — ehhez egészséges birói szervezet szükségeltetik.

Ha mi a birót felelőssé akarjuk tenni, meg kell adni a módot, hogy a felelősséget el is birja. És erre első sorban szükségeltetik, hogy *képzett* legyen.

A birói hivatalba való belépés nagy kérdése a legtöbb állam törvényhozását foglalkoztatja és foglalkoztatta.

A biró belső értékétől függ az igazság értéke és a törvény üdvös eredménye. A független birónak bátorsága lesz kimondani egy itéletet, de a tudatlan, iszonyú károkat okoz. Minden itélet a felek egyikének elégtételt, másikának szomorúságot vagy boszúságot okoz, csak a képesség az igazat felismerni, adhatja meg neki az irányt, melyet követnie kell.

Francziaországban az első császárság, a restauratio, a második császárság alatt, a birói noviciatus, mint auditoriatus, mint kisegítő birói intézmény, mint birói attaché volt szabályozva, maga a biróság gyakran adott kifejezést óhajának, hogy az szerveztessék. 1875-ben Dufaure igazságügyminiszter ideiglenes pályázatot nyitott a birói hivatalba való való belépőknek, a kik egy bizottság által vizsgáltattak meg, mely állott a semmítőszék egy tagjának elnöklete alatt, jogtanárok, birósági tagok és ügyvédekből, mely bizottság előtt két jogi kérdés,

melyet a jelöltek sorshuzás által kaptak, irásbelileg oldatott meg 6 óra lefolyása alatt és miután a kérdések helyesen oldattak meg, bocsáttattak a jelöltek szóbeli vizsgára, a hol egy órával előbb tudva meg sorshuzás utján a themát, melyről szólni kell, egy félórai tanulmány engedtetett és ezután egy órán át szóbeli vizsga tartatott a jelölttel. A bizottság ajánlta az érdemeseket az igazságügyminiszternek, kiknek soraiból neveztettek az «attaché»-k, azok pedig, kik nem voltak kinevezhetők, külön lettek az igazságügyminiszter figyelmébe ajánlva. Az eredmény meglepő volt, örömmel elfogadtatott e rendszer, és 1876, 1877 és 1878-ban folytattatott, de már 1879-ben elejtetett. Picot «La reforme judiciaire en France» kiváló munkájában következőkép magyarázza meg az elejtés indokát: «A Dufaure»-t követő miniszterek magukhoz akarva ragadni minden kinevezést, mellőzték a legméltóbbakat, hogy szolgálatokat jutalmazzanak meg. Az ujonczozás uj módja nem tetszett nekik, előnyt adtak annak, mely a kedvezésnek tág kaput nyit. Pedig megitélni tudományosságukat, itéletük szabatosságát, irályukat, azt, hogy miként itélkeznének, mily előadók volnának, vagyis, hogy miként tudnának bánni a tollal és a szóval, csak ily vizsgák alapján lehet megbirálni.»

Poroszországban a birói noviciatus egyike a legszigorubbaknak. Az, a ki birói pályára akar lépni, miután az egyetemi fokot elérte, egy vizsgának van alávetve. A vizsgáló bizottság áll a főtörvényszék első elnökéből, birák, tanárok vagy ügyvédekből, egy tárgy felett kell hat hét alatt irásbeli dolgozatot elkészítenie, mely elfogadott irásbeli dolgozat után szóbeli vizsgát tesz. Az elfogadott jelölt *referendarius* nevet kap és a birói hierarchiához tartozik. Választja a biróságot, melyhez jönni akar és megkezdi próbaidejét, és ha kiképzése már előrehaladt, panaszok felvétele, egyes tanunak kihallgatása, ügydarabok összehasonlítása bízható reá, mindenkor a biró felügyelete alatt. Másfél évi próba után vezethet vizsgálatot, melylyel a biró megbizza, tanukihallgatásokat eszközölhet. Két év és 9 hó multán az ügyészséghez tétetik át. Ha ismerete kielégítő, a törvényszék igazgatójától bizonyítványt nyer, és az elnök kiküldi $1/2$ vagy 1 évre ügyvédhez, a hol védelmezhet is az ügyvéd felelőssége mellett. Végül beosztatik $1/2$ évre a felsőbiróság-

-hoz, ezzel próbaideje letelt, melynek azelőtt legalább 4 évet, jelenleg legalább 3 évet kell kitenni, feltéve, hogy az nem hosszabbíttatik meg járatlanság okából. Ekkor a referendárius Berlinben 6 legfelsőbb biróból álló bizottság előtt leteszi a második vizsgát. A szóbeli vizsga az általános jogból és egy védelemből vagy itélethozatalból áll, melynek tárgya vagy ügyirata 3 nappal előbb adatik tudtára. Az irásbeli vizsga 2 részből áll, egy előadásból és itélethozatalból; a második vizsga valamely gyakorlati kérdés feletti tudományos munkából. Ez utóbbi vizsgára csak akkor bocsátható, ha az elsőt jól tette le. Ha e vizsgákat kiállotta, *assessornak* lesz kinevezve, birósághoz beosztva, hol csak oly ügyekben van szavazati joga, a melyekben előadó, de a miniszter kiterjesztheti szavazati jogát.

Olaszországban szintén vegyes bizottság vizsgálja meg szóbeli és irásbeli vizsga mellett a juris doctort és ügyvédi vizsgát letett fiatal embereket, a kik a birói pályára készülnek. E bizottság határozata alapján léphetnek be a birósághoz mint *uditori*, 6 havi próbaidő után *vicepretorokká* nevezhetők ki. Egy évi auditoriatus után practikus vizsgára jelentkezhetnek, mely megnyitja a birói hivatal elnyerésére való képességet. A practikus vizsga felső birósági tagok előtt irásbeli és szóbeli vizsgából áll. Három évi próbaidő után, azon auditor, a ki a practikus vizsgát letette, *aggiunto judiciario* lesz, és legalább 25 évesnek kell lennie.

A mi viszonyainkról e tekintetben azt hiszem felesleges bővebben szólni. A külön vizsga nélkül egy egyetemi vizsga letétele után belépő fiatal ember idők folyamán aljegyző lesz, és igaz ugyan, hogy az 1883. I. t.-cz. haladást jelent, a mennyiben meghatározza, hogy *jegyző* csak akkor lehet, ha birói vizsgát tett, de a kétszeri ismétlés esetén visszavetett egyént szánalomból keresztülbocsátja a bizottság, és így ha közepes tehetségüek, nagy veszélynek hordják magukban forrását, mert a birói karnak zöme kell, hogy a biróság mellett gyakorlókból kerüljön ki.

A birói függetlenségnek egyik főoszlopa ugyan az elmozdíthatlanság, mely arra szolgál, hogy a birót megvédje a felek gyülölete és a hatalom elégedetlensége ellen, a mely elmozdíthatná őt helyéről, hogy megbüntesse egy neki nem tetsző itélet

miatt, de más veszély fenyegeti a birói függetlenséget az *előléptetés* vagy a kinevezés képében. A birői hierarchia fokozatokat rejt magában, az emberi természetben fekszik a fokozatokat elérni akarni; a jegyző—biró, a biró—elnök, az elnök—tanácselnök akar lenni, és ez veszélyes, mert mindég arra néz, a ki a fokozatot megadja, és ez függő helyzetbe hozza az igazságügyminiszter irányában. Az igazságügyminiszter pedig, kinek erősnek kell maradni fenyegetés, kérelem, befolyás, hála, barátsággal szemben, egy rossz kinevezés miatt felelőssé nem tehető, de nem is tétetik, mert nem tudunk esetet arra a lefolyt 30 évben, hogy igazságügyminiszter felelőssé tétetett volna valamely birói kinevezés vagy előléptetés miatt, — de hogy tanács, ellenőrzés nélkül, csak saját belátása szerint sokszor a véletlen behatása alatt léptethessen elő vagy nevezhessen ki birót, helytelen dolog.

A birák kinevezése és előléptetése tekintetében többféle rendszer uralkodik. Nem akarok itt szólni Amerikáról, a hol a legfelsőbb itélőszék tagjain kivül, kik elmozdíthatlanok és kik itélnek az alkotmány megsértése felett, a többi birák választatnak és Svájczról, a hol a birák szintén választatnak; a választási rendszer a corruptiónak magvát önmagában hordja, de nem kevésbbé veszedelmes azon rendszer, melyet Belgium követ a felső biróságokra nézve, hol a megüresedett helyre két lajstrom terjesztetik elő, egyet maga a felső biróság, másikat a kerületi tanács, a semmitőszékre nézve pedig egyet a semmitőszék, másikat pedig a senatus terjesztvén elő, ugyszintén a rendszer, mely 1870-ben Francziaországban terveztetett, hogy a semmítőszék önmaga egészíti ki magát. A belga rendszer a politikának ad nagy befolyást a biróságnál, a franczia a nepotismusnak és monopoliumnak, ha pedig, a mint ugyancsak Francziaországban terveztetett, kinevezési bizottság adatnék az igazságügyminiszter mellé, ez sem szüntetné meg a bajt, mert a felelősség elhárittatnék az igazságügyminiszterről, és egy helyett 10 ember volna kitéve annak, hogy a protectio megtegye hatását, és gyámság alá vétetnék az igazságügy legfőbb őre, kinek a kinevezésekre befolyást kell adni. Picot érintett munkájában a bi ói kinevezési rendszert úgy tervezi, hogy azon birói testület, hol üresedés állott be, legyen megbizva lajstrom előter-

jesztésére, de nehogy egyoldalúvá váljék az előterjesztés és kasztszerűve, a jogtudósok külön gyülekezetet tartanának egy lajstrom készítésére, az igazságügyminiszter pedig választana az előterjesztettek közül. A semmítőszékre nézve minden felső biróság kiküldené megbizottját, ezenkivül ügyvédek, tanárok külön gyülekezeten állítanák össze lajstromukat. A nagy nevű szerző igy ajánlja tervét: «meg vagyunk győződve, hogy az obscurus biró vagy ügyvéd, kinek jelleme vagy tulajdonságai meg nem felelnek, nem juthatna így előbbre illetve birói székhez politikai vagy más befolyás utján, de ennek ellenében hány jeles ember jutna oda, a hová most, mert a központban nem ismerik vagy mert nincs befolyásos barátja, soha el nem érkezik. Az elnökre a választást tervezi és pedig a *legfelsőbb itélőszék*, — a főtörvényszék és első folyamodásu törvényszék elnökeit, — a legfőbb itélőszék elnökeit pedig, a *minisztertanács* választaná és az elnökök állandóak volnának. Nálunk a birói ügyviteli szabályok a hivatali állomások betöltéséről, csak is az első folyamodásu biróságoknál rendelkeznek, és meghatározzák, hogy 3 egyén hozandó javaslatba a pályázók közül, de ezen lajstromhoz a miniszter kötve nincs, a felebbviteli biróságnál pedig még pályázatnak sincs helye (269. §.) és így e kérdés csak úgy nincs megoldva, mint a birói szervezet más kérdései.

Szólanom kellene a *birói fizetésről*, mely nélkül az «állás tekintélye», a «hivatás méltósága» csak phrasis és mely kérdés, daczára a megváltozott gazdasági, társadalmi viszonyoknak oly következetesen mellőztetik; szólanom kellene a birák *beosztásáról* tanácsokba, hogy a polgári birák egyoldaluakká, a büntető birák folytonos büntetés kiszabása által tulszigoruakká ne váljanak, a nélkül, hogy igazságszolgáltatás szenvedjen általa. Pedig nagy fontosságú dolog ez, mely Francziaországban 1820-ban akként volt szabályozva, hogy egy bizottság állapította meg évenkint a birák beosztását, és a plenum határozott azok helyessége felett, és mely 1859-ben ugyancsak az államcsiny szerzője által akként lett módosítva, hogy az elnök az ügyészszel együtt állapította meg a beosztást, és helybe hagyás végett az igazságügyminiszter elé terjesztette azt. A második császárságnak t. i. voltak perei, melyeknél úgy kellett összeállítani a tanácsokat, hogy győzelmesen kerüljön ki belőle.

Beryer a nagy szónok és ügyvéd 1868-ban egy sajtóper alkalmából rámutatott e helytelen törvényre, és 1870-ben a második császárság ezen helytelen intézkedése megváltoztatott. Birói ügyviteli szabályaink (1881. 3274. sz. rendelet) az elnökökre bizzák a szakosztályokba való beosztást, és meghatározzák, hogy évközben — mulhatatlan szükség esetét kivéve — változtatást tenni nem lehet, tehát az elnöknek adatik oly jog, mely, ha a biróság nem független, a legkárosabb következménynyel járhat. Szólanom kellene a birák gyülekezeti jogáról, a birák szolgálati kötelességei és jogairól, mindezek összefüggnek a fegyelmi törvény megalkotásával. De felolvasásom kitüzött czélja a birósági fegyelmi törvényjavaslat méltatása és igy csak megvilágításképen lehet intézményeket felhoznom, melyek feltárják előttünk, hogy mily háttere van egy birósági fegyelmi törvénynek, melyek felderitik, hogy mily hátrányokat rejtenek magukban a hiányzó vagy helytelen intézkedések, ha alap, ha garantia nélkül kiteszszük a birót nem annyira a fokozott mint ellenőrizhetlen szigornak. És ezzel áttérek magára felolvasásom tárgyára.

III. FEJEZET.

A birák és birósági hivatalnokok felelősségéről, valamint az ezzel összefüggő kérdések szabályozásáról szóló törvényjavaslat.

A biró két irányban tétethetik felelőssé: ha tulajdonképeni hivatali bűntettet vagy vétséget követ el, másodszor, ha fegyelmileg vétkezik. A jelen javaslat a hivatali bűntetteket nem tárgyalja, ezen intézkedések a büntető törvény feladatát képezik, e szerint a javaslat czíme tág.

Az 1871 : VIII. t.-cz. el volt nevezhető felelősségi törvénynek, minthogy büntető törvény hiányában, felvette a hivatali bűntetteket is, de azóta a felelősségi törvény e része kivétetett innét és így megmaradt a mi szabályozandó, a birák fegyelmi vétsége, de minthogy a kártérítés is fel van véve e törvényjavaslatba. a javaslatnak a birák és birósági hivatalnokok fegyelmi vétségéről és kártéritési kötelezettségéről kellene szólni.

Az általános határozatok megállapítják 1. a fegyelmi, 2.,

a vagyoni felelősséget, azt, hogy kire terjed ki a törvény hatálya.

A vagyoni felelősség tekintetében kimondja a javaslat, hogy: «a biró és birósági hivatalnok vagyonilag is felelős mindazért a kárért, a melyet hivatalos eljárásában szándékosan, gondatlanságból vagy *nyilvánvaló tévedésből* okozott, ha a kár a törvényben meghatározott jogorvoslatok igénybe vételével nem volt elhárítható.» (2. §. első bekezdés.) Számtalan jogi könyvet, törvényt kellett felütnünk, hogy megtaláljuk, mi az a *nyilvánvaló tévedés*, mert megkülönböztetnek személyi, tárgybani, azonossági, tulajdonsági, ténybeli és jogi, menthető és nem menthető tévedést, de nyilvánvaló tévedés sehol sem található. *Téved* valaki, ha valamit valónak képzel, a mi nem az, vagy a mint WINDSCHEID (Lehrbuch I. k. 222. l.) meghatározza: ha a nyilatkozó nem bir öntudattal, hogy adott nyilatkozatában valami *akarva* van, a mit nem akart. Az ily téves képzelet folytán előállott akarat, minthogy az ez által lett elő-idézve, nem tekinthető akaratnak. Különbség teendő azonban a menthető és menthetetlen tévedés között. Menthető tévedésnek mondható a ténybeli, nem menthető a jogi tévedés, azonban ez nem elég szabatos, az egyedüli megkülönböztetése a tévedésnek az, vajon vétkes gondatlanságból előidézett-e, avagy nem? A ki helytelenül magyaráz egy törvényt, a ki helytelen következtetéseket von le az adott körülményekből, téved, talán, hogy úgy mondjam «nyilvánvalólag» téved de veszélyes ily terminologiát használni egy törvényben kártérités megállapitására, egyrészről, mert a biró hiába fog fordulni a tudományhoz felvilágositás adása végett, hogy mi a nyilvánvaló tévedés, másrészről, mert az egyes birói cselekvények helytelen, igaztalan megitélésére vezet. De helytelen a tévedést külön felemlíteni, kártérités megállapítása végett, mert in ultima ratio a tévedés vagy vétkes gondatlanságból származik, és akkor a vétkes gondatlanság állapítja meg a kártérítési kötelezettséget vagy nem abból származik, és akkor nem sujtható a biró kártérítéssel.

Más kérdés azonban az, vajon szabad-e a birót ily súlyos kártérítési kötelezettség alá vetni. Nincs a világon törvény, mely tovább menne e tekintetben a gondatlanságnál. Érdekes a német polgári törvénykönyv tervezetét összehasonlítani jelen

javaslattal. A 736. §-ban a birák kártérítési kötelezettségeiről rendelkezvén, csakis a dolus és gondatlanság miatt előállott kárt rendeli megtérítendőnek. De tovább megy e §. 3-ik bekezdésében és azon birót, a ki valamely ügy vezetésénél vagy jogügy feletti határozatnál hivatali kötelességét megsérti, csak akkor teszi felelőssé, ha a kötelességsértés a büntető eljárás útján alkalmazandó nyilvános büntetéssel van sujtva. Nagy harcz van azonban azok között, a kik csak dolus és azok között, a kik culpa lata esetében is kártérítés alá vonják a birót. A német gyakorlat hajlott ahhoz, hogy a culpa lata is alapul szolgál a kártérítésnek. Az ausztr. polg. tvkv. (1341. §.), a code civil, a svájczi Bundesgesetz a meg nem engedett cselekmények általános határozatában, nem vettek fel külön rendelkezést a szolgálati kötelezettség megsértéséből eredő felelősségről. A birák kártéritési kötelezettségét szabályozza a franczia code de procedure 50. és következő czikkében, a hol kimondja, hogy eltekintve azon esetektől, melyekben a törvény a visszkeresetet határozottan megengedi, vagy a birót kártérítési kötelezettség mellett felelőssé teszi (code civil 2063. §.), visszkeresetnek van helye a biró ellen, ha részéről a peres eljárás folyama alatt vagy a határozathozatalnál fondorlat, csalás vagy zsarolás (recussion) forog fenn, vagy pedig megtagadása a jogszolgáltatásnak. A porosz allg. Landrecht: Ueber die Rechte und Pflichten der Diener des Staates (II. k. 10. fej. 88—91 és 127—145. §-aiban a kisebb gondatlanságért is felelőssé teszi a birót a harmadikkal szemben. A fenállott Obertribunal gyakorlata ingadozott, de a határozathozatalnál kártérítés megállapitására dolus és culpa lata követeltetett. A szász p. tvkv. (1506. §.) szerint azon biró, ki szándékosan vagy vétkes gondatlanságból kárt okoz a félnek, kártérítéssel tartozik. Hasonló a zürichi Gesetzbuch (1852. 1854. §.)

A német legujabb tervezet álláspontja e tekintetben következő: Nem szabad a birót *minden kárért felelőssé* tenni; nehogy azonban kételyek merüljenek fel, szükséges kimondani, hogy a biró, a ki valamely ügy vezetésénél vagy jogügy feletti határozathozatalnál, melynek elintézése tisztéhez tartozik, hivatali kötelességét megszegi, csak akkor felelős az ez által bekövetkezett kárért, ha szándékosan követte azt el. *A vétkes gondatlan-*

ságra is kiterjeszteni, nem egyeztethető össze a jogrend fentartására nélkülözhetlen birói függetlenséggel. Az itélő biró nem tehető ki a veszélynek, hogy utólag a törvény téves vagy egyáltalában elmaradt méltatása miatt egy más biró által felelőssé tétessék. Ily veszély megfosztja őt, a birói hivatal gyakorlatához szükséges elfogulatlanságtól és annak gyakorlatára képtelenné teszi őt. Csak azért legyen felelős a biró, ha a jogot szándékosan megsérti. A vétkes gondatlanságért azért ne legyen felelőssé tehető, mert a vétkes és könnyű gondatlanság közti különbség oly finom és annyira az e felett itélő mérlegelésétől függ, hogy a culpa latától is el kell tekinteni. Ilyen különben a francia gyakorlat is, melyet Dalloz (Repertoire 1856, 6. köt. 899. lap) nagybecsű munkájában ismertet, és ki egyenesen kizárja még a *faute grave, faute grossière* esetében is a kártérítési kötelezettséget, ha csak nem mutatkozik szándékoltnak. «Mily veszélyes volna a birói hivatás, ha még intelligentiájának megtévedéséről is felelnie kellene», mondja Dalloz. «Kétségtelen, hogy ha a törvények alkalmazása mindenkor egyszerű és könnyű volna, a rosz *itélkezés* (mal jugè) súlyos hibának volna tekinthető: de senki sincs kétségben, hogy még a legkitünőbbek is zavarban vannak sokszor megkülönböztetni a jogost a nem jogostól és kifejteni a felek által elhomályosított igazságot. Senki sincs kétségben, mily nehéz és szövevényes a törvénykezés tanulmánya és egy ügyes védelem argumentumai mily nehézzé teszik a törvény helyes alkalmazását. Milyen volna a biró állása, a ki munkájának következményeül nem nyerne mást, mint a gyűlölet és boszú által inspirált felek kártérítési követelését, és melylyel szemben itélete és észjárásának tévedéseiért volna felelős!»

Mily nagy a különbség a franczia és német felfogás és a magyar javaslat közt, pedig Német- és Francziaországban hosszú időn át képzett, jó fizetéssel ellátott, független birák vannak. A magyar felelősségi törvény pedig kiterjeszti nemcsak a dolus, culpa lata, levis, levissimára a felelősséget, hanem még egy újnemű tévedésre, a «nyilvánvaló tévedés»-re is, tekintet nélkül az itélethozatalnál vagy más szolgálati kötelezettségnél elkövetett kötelességsértésre.

«A biró vagy birósági hivatalnok vagyonilag felelős azért

a kárért is, a melyet az államnak a fennálló kezelési szabályok meg nem tartásával okozott.» (Mondja a javaslat 2. §. 3-ik bekezdése.) Ily tág értelemben véve még a menthető tévedésből előállott kár megtérítésében is marasztalandó volna, holott a vétkest legroszabb esetben a könnyű gondatlanságon túl büntetni nem volna szabad. «Ha a biró vagy birósági hivatalnok nyilvánvaló tévedésével, mulasztásával, késedelmével vagy hanyagságával a félnek jogorvoslat igénybe vételére vagy panasztételre okot adott, az azzal összekötött kiadások és költségekért szintén vagyoni felelősséggel tartozik.» (2. §. 5-ik bekezdése). A tévedés, mulasztás, késedelem, hanyagság azonban csak kifolyásai vagy a szándéknak, vagy a gondatlanságnak és lehet vagy véletlen által elöidézett vagy más okból menthető, hogy tehát bármily nyilvánvaló tévedés, mulasztás, késedelem vagy hanyagságért vagyoni felelősséggel tartozzék a biró, a leghelytelenebb eljárás volna, pedig a javaslat külön választja és megkülönbözteti a szándékot, gondatlanságot és nyilvánvaló tévedést, — a mulasztástól, késedelemtől, hanyagságtól. Az 1871 : VIII. t.-cz. a kártéritésre nézve a szándék és vétkes gondatlanságot kivánja meg és pedig úgy a cselekvés, mint a mulasztás által elkövetett cselekménynél, a mi az egyedül helyes, mert a javaslat álláspontja igaztalanságra vezet. A kártérítési kötelezettség általános határozatait méltatva, kénytelen vagyok foglalkozni az általános határozatok azon rendelkezésével is, mely a birósági eljárás során alkalmazott szakértőt birósági hivatalnoknak tekinti, és ez által oly vagyoni felelősségi eljárás alá vonja, mint a birót. Mindenekelőtt nagy különbség van a biró és más egyén felelőssége között; míg a biró nem omnis culpa lehet felelős, addig más egyén szigorúbb felelősséggel tartozik. — De ha a javaslat álláspontjára helyezkedünk is, és úgy a birót, mint a szakértőt omnis culpa felelőssé teszszük, a fegyelmi eljárás által is megnehezíttetik egy rosszhiszemű vagy vétkes gondatlanságból eljárt szakértő ellen kártérítést követelni, kinek különben hivatali jellege nincsen és kinél a javaslat szerint szintén első sorban az vizsgálandó, vajon szakértői véleménye alapján hozott birói itélet ellen kimeríttetett-e a jogorvoslat és kinek a birákkal egy sorompónáli megjelenése egyáltalában nem szolgál a birói

tekintély megerősbítésére. De ha már ily messze megy a javaslat, következetesen a tolmácsokat is fel kellett volna vennie, a kiknek jelenleg a törvényszéki elnök a fegyelmi hatósága. A német tervezet elejti a szakértőknek fegyelmi úton kártérítésben való marasztalását, ott azzal indokoltatik ez intézkedés, hogy a culpa levis esetén se menekülhessen a kártérítéstől. A kártérítési kötelezettség összefüggvén a kárkereseti eljárással, e fejezet kapcsán kell róla szólani.

«Annak a kárnak a megtérítése czéljából, a melyet a biró vagy birósági hivatalnok *szándékosan, gondatlanságból* vagy *nyilván való tévedésből* okozott, az eljárás első sorban a vagyoni felelősség megállapítása végett az illetékes fegyelmi biróságnál teendő folyamatba.» (103. §.) A javaslat ezen rendelkezéséből kitetszik, hogy félreismeri a kárkereseti eljárás megindíthatása megengedésének tulajdonképeni czélját. Fontos érdekek megóvása forog itt szóban, midőn a biró helyéről leszállíttatik és oda állíttatik félnek. Vexatorius eljárás, a fél gyülölködő, boszúálló czélzatának megakadályozására, de legfőkép a birói méltóság megóvása czéljából állíttatik fel azon garantia, hogy mielőtt kártérítési követelését érvényesíteni jogosítva volna, egy forum nyilatkozzék, vajon megengedhető-e a kereset megindítása. Nem a vagyoni felelősség megállapítása, hanem a kárkereseti eljárás megengedhetősége az, a mely felett a fegyelmi biróság határozni tartozzék.

Mihelyt meg van engedve, hogy a biró az adott esetben nem biró, hanem közönséges fél, ugyanazon elbánás alá esik a kárkövetelésre nézve, mint más polgár. Ugyanazért a 107. § túlterjeszti a fegyelmi biróság hatáskörét, a midőn a második pontban azt is vizsgálja; «forog-e fenn valóban kár?» Holott csak arra szorítkozhatik, vajon forog-e fenn oly cselekmény, a melyért megengedhető, hogy a biró ellen kártérítés támasztható legyen, de az első pont «jogosított-e a folyamodó kártérítés követelésére» és az 5-ik pont, mely szerint vizsgálni tartozik, «az a biró okozta-e hivatalos eljárásával a *cselekvényt,* melyért kártérítést kiván a fél» és nem úgy mint a javaslat mondja: «az a biró okozta-e hivatalos eljárásával a *kárt,* a ki ellen a fél a vagyoni felelősség megállapítását kéri», természetszerüleg megállapítandó a fegyelmi biróság által.

Hogy forog-e fenn kár (2. pont), volt-e az törvényszerű jogorvoslatokkal elhárítható (4-ik pont), már a polgári rendes biró által vizsgálandó és a kár összegének megállapítása is oda tartozik. A fegyelmi biróságot kártérítés felett itélő birósággá megtenni se nem czélszerű, se nem jogos. Elzárni valakit attól, hogy kárkövetelését érvényesíthesse, mert nem felebbezett, nem engedhető meg, mert a polgári biró itélheti meg csak, vajon vétkesen nem élt-e jogorvoslattal, vagy pedig vis major, véletlen stb. folytán. Ezen az állásponton áll az 1871 : VIII. t.-czikk, mely feltételül tűzi ugyan, hogy jogorvoslatot használjon a fél, de ez a 70. §. szerint csak a polgári biróság előtt jön szóba. Hasonló az álláspontja a code de procédure civile-nek. A franczia kárkereseti eljárás pris-à-partie-nek van nevezve találóan «prendre le juge comme partie» a birót mint félt tekinthetni. Francziaországban még több garantiával van körülvéve a biró, a mennyiben előbb egy birói tanács külön megvizsgálja, vajon forog-e fenn oly cselekmény, mely a biró kártérítési kötelezettségét megállapíthatja, és csak azután, miután a tanács határozott, szólíttatik fel a biró nyilatkozatra, mely nyilatkozat megérkezte után egy másik tanács contradictorius eljárás mellett megállapítja ellenében a kárkövetelés megengedhetőségét, mely határozat után indítható meg a polgári biró előtt a kártérítési eljárás. Az osztrák 1872-ik julius 12-iki kártérítési eljárás nem ismeri ezen garantiákat, hanem fegyelmi eljárás nélkül a második forumra bizza a kártérítési eljárást biró ellen, melynek itélete felebbezhető a legfőbb törvényszékhez.

A javaslat 109. §-a szabályozza, mikor nem kell előzetes eljárást kérni és e tekintetben egy pont kivételével azonos az 1871 : VIII. t.-czikkel. A 3-ik pontban azonban kimondja: «ha az illető biró vagy birósági hivatalnok kártérítési kötelezettségét perrendszerü bizonyítékot képező okiratban elismerte, és csak a kártérítési összeg képezi a kérdés tárgyát», egyenesen a polgári biró elé viheti az ügyet.

Magasabb szempontból kell a birót tekinteni, a ki elismerheti ugyan kártérítési kötelezettségét, de nem teheti ki magát annak, hogy hivatalos cselekményéből folyólag, kötelezettséget vállaljon magára. Itt csak illetékes hatóság lehet hivatva megbirálni azt, vajon forog-e fenn ok arra, hogy ő mint fél meg-

jelenhessen a biróság előtt. Nem tagadom, hogy lehet burkolt kötelezettség-elismerés váltó vagy más jogczím alakjában, de a törvénynek legalább tiltani kell, hogy ezt megtehesse, mert végre is a *«birónak»* cselekménye, nem az ő saját személyének cselekménye, hanem az egész birói karé és az egyes ember mint biró nem mondhat le azon jogokról, melyek a biróságot vagy birót egyáltalában illetik.

A 110. §. szerint «a biró *nyilvánvaló tévedése*, késedelme, mulasztása vagy hanyagsága folytán a fél által igénybe vett jogorvoslat vagy panasz által okozott költségeknek megtérítését a félnek jogvesztés terhével a felebbviteli, illetve panaszbeadványban kell kérni. — A felebbviteli biróság, illetve a panasz elintézésére hivatott hatóság ily kérelem esetében felvilágosítást kivánhat, és a kérelmet rendszerint az ügy érdemében hozott határozatában dönti el.» Már említettük, hogy a mulasztás és késedelem csak akkor szolgálnak kártérítés alapjául, ha gondatlanságból erednek, a hanyagság pedig természetesen mindenkor vétkes gondatlanságból ered; e tekintetben az 1871 : VIII. t.-cz. nyilvánvaló vétséget kivánt meg, a mely a gondatlanságnak nagyobb fokát rejti magában. De nem érthetek egyet a javaslat azon rendelkezésével sem, hogy az ügy érdemében hozott határozatban döntendő el a felebbezés folytán felmerült kártéritési kérdés. Nem szép látvány a birónak az ügy érdemében történő lepiszkolása, és nem szolgál a birói tekintély emelésére. Ily határozatok külön kiadványba volnának foglalandók.

A 111. §. az államnak azon jogot engedi, hogy ha a biró az államnak a számadás terhe alatt kezelt pénzben vagy tárgyakban kárt okozott, az eljárás közigazgatási úton folyik és ily kérdésben az *igazságügyminiszter* határoz. A birónak közigazgatási eljárás alá vonása mindenesetre új dolog, de veszedelmes elv, præjudicálhatni igazságügyminiszteri határozattal a biróság határozatának. Az elmarasztalt birónak meg van ugyan adva a jog nyilatkozni a határozat előtt és a 112. §. alapján polgári peres eljárást inditani az igazságügyminiszteri határozat ellen, de az a 64 éves curiai biró, a ki utolsó forumon fog itélni benne, önkéntelenül is meg fogja gondolni, vajon fog-e tetszeni itélete annak, a ki disponálhat felette 65 évének betöltésével, nem is szólva ezúttal egyéb veszélyről.

Hogy az állam esetleg meg ne károsodjék, másként biztosítandó, mint az ekként hozott igazságügyminiszteri határozat alapján megadott kielégítési végrehajtási jog által, melyet a javaslat is méltánytalannak tart, ha keresetet ad be a biró, és mely biztositási végrehajtássá alakul át ez utóbbi esetben.

Az is méltánytalan, a mit a 114. §. mond ki, hogy csak is hivatali sikkasztás esetében okozott kárért legyen felelős az állam a félnek. Hol van a hivatali hatalommal való visszaélés bűntette eseteiben eredt kár, a hivatali titok felfedezéséből, a hivatali kötelesség megtagadásából eredő kár megtérítője, mely Ausztriában az 1872-iki törvény szerint az állam.

Hol van szabályozva a felügyeleti jogból eredő kár esetében vagy ha több biró lett elmarasztalva, az egyetemleges kártérítési kötelezettségnél a visszkeresetnek mikénti és mily úton való érvényesítése? Hol, — mi történjék azon birói határozattal, mely, kimerítve lévén a jogorvoslat, — alapul szolgál a kártérítésre, és mely dolus vagy culpa lata mellett hozatott; e kérdések pedig felmerülnek és szabályozásuk elkerülhetlen.

A mi a fegyelmi vétségeket illeti, úgy a 8. § *a)* pontjának meghatározása szerint fegyelmi vétséget követ el «a ki hivatali kötelességét épen nem teljesíti» ; ez azonban nem fegyelmi vétséget, hanem a btk. 480. §-a értelmében hivatali hatalommal való visszaélés vétségét képezi, melyre pedig a büntető törvény 3 hónapig terjedő fogházat szab. Hiányzik különben ezen §-ban az, mely megkülönbözteti a fegyelmi vétséget a közönséges vétségtől, hogy t. i. nem azon bűnös czélzatból szegi meg hivatali kötelezettségét, hogy magának vagy másnak illetéktelen hasznot vagy másnak jogtalan kárt okozzon. Ezen szempont alá sorozandó a *b)* pont is, a mely kimondja, hogy vétséget követ el a biró, a ki hivatali kötelességét szándékosan vagy gondatlanságból megszegi.

A *c)* pont szerint pedig: «a ki magaviseletével állásának tekintélyét sérti, vagy botrányos magaviseletet tanúsít, általánosságban fejezi ki ugyan a magaviselet általi sértést, de nem határozza meg, vajon csak hivatalban vagy pedig azon kívül elkövetett magaviseletei visszaélésre is kiterjed-e a kötelezettség, pedig ez fontos, mert a biró könnyen hivatkozhatik arra, hogy hivatalán kívül nem biró, és így nem követ el fegyelmi

vétséget. Ugyanezért a legtöbb fegyelmi törvény részletesen szövegezi e pontot, mert nem közömbös a birói karra nézve, hogy mindig tisztelet tárgya legyen, bárhol jelennek meg tagjai.

A *d)* pont szerint fegyelmi vétséget követ el, «ha *hivatali székhelyeről* vagy rendeltetési helyéről főnöke engedelme nélkül eltávozik, vagy ha székhelyét vagy rendeltetési helyét a szünidő vagy szabadságidő elteltével el nem foglalja».

E pont szerint tehát ama biró fegyelmi vétséget követ el, a ki vasárnap pl. Esztergomba megy, vagy ha nyáron hivatali teendői elvégzése után üdülés végett néhány órára kirándul, a nélkül, hogy bejelentette volna azt.

A 9. §. példaszerüen felemlíti, hogy mi tekintetik fegyelmi vétségnek, emlékiratnak, beadványnak szerkesztése stb. Veszélyes az ily specificáló intézkedések felvétele a fegyelmi törvénybe, mert könnyen oda fejlődik a gyakorlat, hogy csakis a példaként felhozott cselekvények fenyíttetnek; valamennyi fegyelmileg büntetendő cselekményt pedig felvenni nem lehet, és szinte csodálkozunk, hogy miként nem inkább más cselekmények vétettek fel példaként: pl. a hivatalos titok oly megsértése, mely nem közönséges bűntett, a tanácskozás titkának elárulása, a birónak a hivatali székhelyen kötelezett állandó lakása, a pertárgy magához váltásának tilalma. Mindezen részletezett kötelességek a szolgálati jogok és kötelességek közé veendők fel, ott van azoknak helye és nem a fegyelmi törvényben.

Fegyelmi vétségnek tekintetik, «ha a biró hivatali járandóságai könnyelmű és pazar életmód miatt egy évi javadalmazását meghaladó összeg erejéig *egy huzamban* 6 hónál tovább birói foglalás alatt állanak» (10. §). A törvény ez intézkedése nem sok eredményt fog létrehozni. A hitelező gondoskodni fog arról, hogy megszakítsa 6 hónap elérkezte előtt a foglalást, de ha a pazar életmód mellett a birónak nem több, *csak* egy évi hivatali járandósága foglaltatik le, 6 hónapon túl is maradhat a fizetés-foglalás alatt, pedig ez nem igen emeli a birói tekintélyt, akár könnyelműségből, akár más okból ered az.

De a könnyelmű és pazar életmódnak meghatározása is felette nehéz dolog, mert más a pazar fogalom, ha oly biróról van szó, a ki nagy földbirtokos és más annál, a ki csakis fizetésére van utalva.

A fegyelmi büntetések megbővültek. Az 1871 : VIII. t.-czikkben foglalt rosszalás ki lett hagyva és második büntetésnemül a pénzbirság lépett, még pedig az évi fizetés egy harmadáig terjedhetőleg. Láttuk az ismertetett fegyelmi törvényekből, hogy legtöbbje 1 havi fizetésig terjed, a mi különösen, ha második büntetési nem, teljesen elegendő, annál is inkább, mert aránytalan, szegény emberrel szemben.

Uj büntetési nem a szolgálati idő egy részének a nyugdij vagy végkielégítési díj meghatározásánál leendő mellőzése és a fegyelmi büntetésként való *áthelyezés,* mely tulajdonképen nem egyéb, mint megbüntetése azon vidéknek, hová egy tekintélyét vesztett biró áthelyeztetik és megbüntetése azon testületnek, a hová belép az, kinek a fegyelmi vétség méltóságát annyira aláásta, hogy meg nem maradhat többé hivatali székhelyén.

Uj a javaslat azon intézkedése, hogy a ki fegyelmi jogérvényes megbüntetésétől számított *egy* év alatt újabban fegyelmi vétséget követ el, a már alkalmazott büntetési nemnél enyhébben nem büntethető. Ha már most egy biró *fegyelmileg* és nem a közszolgálat érdekében helyeztetett át, és tegyük fel, egy év alatt egy csekély fegyelmi vétséget követ el, pl. engedelem nélkül kirándul, akkor újból át kell helyezni a birót, mert igaz ugyan, hogy kimondja a 15. §. azt, hogy csak akkor alkalmazandó az áthelyezés, ha a hivatali székhelyen fenforgó viszonyok adtak a fegyelmi vétségre okot, vagy ha a biró tekintélyét a fegyelmi vétség annyira aláásta, hogy tőle eredményes működés többé nem várható, de sehol sincs meghatározva, hogy ha egy év leforgása alatt újabban követne el fegyelmi vétséget és az előbbi büntetés az áthelyezés volt, hogy ily esetben más büntetési nemre, esetleg enyhébbre is legyen változtatható a büntetés. Igy volna ez a «*kényszervégellátás*» büntetése esetétében, mely csakis nem könnyelmű életmód mellett kimondott csőd esetében alkalmazható és mely a csőd megszüntével vesztvén erkölcsi hatályát, a biró ha újból alkalmaztatnék és egy év alatt újabban valami csekély fegyelmi vétséget követne el, ugyancsak kényszervégellátást kellene eltűrnie, minthogy «a már alkalmazott büntetési nemnél enyhébbet nem alkalmazhat a fegyelmi biróság».

Hivatalvesztés feltétlenül alkalmazandó, ha a biró hivatali székhelyéről főnöke engedelme nélkül eltávozott stb. és állását a hozzá intézett felszólítás kézhezvétele daczára, a kitüzött időben sem foglalja el, vagy pedig tartózkodási helyét eltitkolja és *hirlapi idézésre* sem jelenik meg. Nincs fegyelmi törvény, mely ily szigorú büntetést mondana ki az igazolatlan elmaradásra; kimondják igen is, hogy az igazolatlan elmaradási időre járó fizetését elveszti, kimondják, hogyha háromszor elköveti a fegyelmi vétséget, hivatalvesztésre itélhető a biró — igy a bajor, — a porosz törvény szerint pedig, ha hivatalos felszólítás után 4 hétre sem foglalja el helyét, — de ugy, mint azt a magyar javaslat rendeli, a melyben az sincs meghatározva, meddig terjedhet az igazolatlan elmaradás, és a főnök tetszésére van bizva, vajon egy napot vagy egy hetet vagy 8 hónapot akar-e neki adni — nincs fegyelmi törvény. A hirlapi idézés pedig teljesen felesleges, de dehonestáló is nemcsak a biróra, a kit felhivnak, hogy megjelenjék, de magára a biróságra is. Ezt ma már minden fegyelmi törvény elejti, de sőt a bajor törvény annyira megy, hogy minden iratot fegyelmi ügyben zárt borítékban rendel a birónak átadandónak.

A hivatalvesztésnél egy szóval sincs említve, hogy túlnyomó enyhítő körülmények esetében mi történjék, és nincs különösen, hogy az özvegy és árvára nézve a nyugdij egy része meghagyható legyen, a mi kétségtelenül hiány, melyet pl. a bajor törvény elkerül. A megintés és rosszalás, mint rendbüntetés hatályos eszköz úgy a felügyelet szempontjából, mint a fegyelmi vétségek elkövetése ellen, de nem úgy mint az a javaslatban történik. Hogy az elnöknek ne legyen joga *szóbelileg* figyelmeztetni vagy inteni a csekélyebb kötelességszegő birót, hanem köteleztessék azt mindjárt irásba foglalni, sérti a birói önérzetet; egy barátságos figyelmeztetés elháríthatja a csekélyebb rendellenességet és nem szükséges mindjárt a teljes hivatalos apparatus. De gondoskodni kell a biróról is, nehogy ki legyen téve az elnök vexatorius eljárásának, és az esetben, ha a szóbeli intést el nem fogadná, vagy az eredménytelen volna, lenne az irásba foglalandó, a melynél nem csak egyfokú felebbezési jog lenne megadva a felső biróság elnökéhez, mint azt a javaslat tervezi, hanem meg kellene adni a jogot a birónak

maga ellen kérni fegyelmi eljárást, ha ezen határozattal nem volna megelégedve.

A fegyelmi eljárásnál a fegyelmi törvényjavaslat általános határozatának azon része, mely a birák közé sorozza az ügyészi kart, és a birák mellé rendeli az alsóbb hivatalnokokat, felhivja a birálatot. Az 1871 : XXXIII. t.-cz. 5. §-a kimondja, hogy az ügyészség a biróságtól független és közvetlenül az igazságügyminiszternek van alárendelve. Következetlenség tehát, hogy fegyelmi eljárásuk a biróságnak legyen alávetve. Az az ügyész, a ki vagy az igazságügyminiszter felhivása folytán vagy a főügyész rendeletére, vagy végül saját kezdeményezésére, vagy ugyanigy a főügyész, hivatva van a birák és a biróság ellen támadólag fellépni, alá legyen vetve magának a biróságnak, melyet támadni kötelessége! nem megbénítása-e ez működésének, szabad, öntudatos eljárásának?

A franczia rendszer kiveszi az ügyészséget a birák fegyelmi eljárása alól, de megadja a biróságnak a jogot, hogy előforduló eseteknél bejelenthessék az ügyész vétkes eljárását főnökének vagy az Igazságügyminiszternek; a fegyelmi eljárás pedig a főnökre van bizva. Az ügyészség szervezése csak e rendszer elfogadását teszi kivánatossá, legfeljebb hivatalvesztés kimondásánál volna az országos fegyelmi biróság hivatva eljárni.

A mi a hivatalnokok elleni fegyelmi eljárást illeti, úgy annak a királyi táblához leendő felvitele nem szolgál a birói méltóság megerősítésére. A járásbirósági irnok és a törvényszéki biró ne jelenjenek meg fegyelmileg ugyanazon biróság előtt. Elegendő garantia volna, ha a hivatali főnök volna az első fokú fegyelmi hatóság és az első folyamodású törvényszék felebbviteli forum.

A mi a fegyelmi biróság alakítását illeti, plenaris ülésen és titkos szavazás útján választandó fegyelmi biróság csak akkor fog üdvösen működhetni, ha állandóbb. Ugyanazért a minden éven megújuló választás, mint azt a javaslat tervezi, a fegyelmi gyakorlat állandóságát, egyformaságát meg nem erősítheti, erre szükséges, hogy legalább 3 évre legyenek választandók. Ily értelmű indítvány tétetett a bajor képviselőházban és fogadtatott is el, azonban a Reichsrath által elvettetett és

lett úgy szabályozva, a mint a kormány javaslata hangzott, t. i. az elnök általi kirendelés. De gondoskodni kell egyszersmind arról is, hogy az igy megválasztott birák ne legyenek ezen hivatásuk által még inkább megterhelve és ne kellessen elvonni tőlük azon szabad időt, mely minden szellemi munkás testi és szellemi erejének conserválására szükséges. A mai gyakorlat szerint a fegyelmi birónak, midőn 4 vagy 5 napon át referál, külön ülési napon még fegyelmi ügyeket kell végezni, a fegyelmi birói tiszt nem kitüntetés, hanem büntetés.

Hogy az ügyész felhivhassa panaszlott birót nyilatkozattételre az előnyomozás során (44. §.), ez az ügyész hatáskörének túlterjesztése. A biró csak birónak tartozzék felelettel, hogy pedig a közvádló hirlapilag idézhesse az ismeretlen tartózkodású panaszlottat, már a fentebb kifejtett oknál fogva helytelen.

A javaslat a tárgyalást szóbeli és *nyilvánosnak* rendeli. Eltekintve a többször hangoztatott tekintély megóvásától, a közérdek szempontjából is kivánatos, hogy a tárgyalás zárt legyen; a hivatali titokra való tekintet és az, hogy a biró, ha nem hivatalvesztésre itéltetett, hivatását nem képes nehézségek nélkül tovább gyakorolni, javalják a zárt ülést.

De az összes czivilizált államok fegyelmi törvénye sem ismeri a nyilvános tárgyalást, nincs tehát ok arra, hogy mi e tekintetben kivételt képezzünk.

Mód nyujtandó azonban a panaszlottnak is, hogy becsületét megvédhesse az által, hogy bizalmi férfiakat hivhasson be a tárgyalásra.

Egy főgarantia azonban az eljárásnál hiányzik, és az a vádhatározatnak nem más tagok általi meghozatala, mint az itéletnek. Azon birák, a kik a vádhatározatot hozták, többé-kevésbbé a vádhatározatot megelőző események, de magának azon körülménynek is, hogy már vádlottnak qualificálják a birót — befolyása alatt állanak, ez pedig ily fontos itéletnél, mely a birói függetlenségnek fékezője, elkerülendő.

Nincsen továbbá az alaptalanul vádaskodó magánpanaszokra semminemű intézkedés, mert a költségelőlegezés a tiszta magánpanasznál nem elégtétel a meghurczolt birónak, ugyanazért, mint azt a kártéritési eljárásnál a code de procédure ren-

deli, az alaptalanul vádaskodó, pénzbirságban is volna marasztalandó.

Nincsen végül a kereskedelmi ülnökök elleni eljárás szabályozva, ha pl. pénzbüntetésre itéltetnek, meddig terjedjen az, minthogy fizetésük nincsen.

Hátra van még, hogy a javaslat új intézkedéséről, a nem fegyelmi vétség következtében *előálló áthelyezésről* szóljak. Eltekintve attól, hogy a közszolgálat érdekében áthelyezett biró a közönség előtt mindig olyannak fog feltünni, mint ki megbüntettetett, mert különbséget nem tud tenni a fegyelmileg és a közszolgálat érdekében áthelyezett között, ezen eljárás a legveszélyesebb a jelen rendszer vagy rendszertelenség mellett, «mikor a birónak családi összeköttetéseinél vagy a *helyi viszonyokkal kapcsolatban álló egyéb körülményeknél* fogva székhelyén maradása az igazságszolgáltatás követelményeivel össze nem egyeztethető». A javaslat szövegezése a birói függetlenségnek a legnagyobb mérvű megtámadására szolgálhat. Fontoljuk csak meg, mi minden rendelhető ez alá, politikai üzelem, gyűlölet a biró ellen más okból, vexatorius eljárás példaadásként, egy hatalmas úrnak kényelmetlen biró eltávolítása, egy gátnak lerontása, ha egy perben nem úgy akarna itélkezni, mint akarnák. Igaz, hogy az ország legfőbb biróságára van bizva az e feletti határozat, az ország legfőbb biróságára, melynek tekintélye és igazságszeretete, függetlensége előtt meg kell hajolni.

Ámde sokra képes egy helytelen birósági rendszer! Ha egy törvény hosszú ideig meg nem változik, átalakít viszonyokat, embereket és a birák is, még a legfőbb helyen is emberek. Ma még megvan a régi gárda, holnap már 65 évét betöltötte és mehet. Lassankint átalakul az egész birósági személyzet és megalkuszik az adott viszonyokkal. A javaslat az igazságügyminiszterre bizza a kezdeményezést és egy ideális legfőbb főnök képét tárja elénk, a ki nem fog e joggal élni, csak akkor, midőn valóban a birót akarja megvédeni és tekintélyét; de hát ez is ember és pedig hatalmas, egyedül álló, felelősség, ellenőrzés nélküli. Miért nem inkább az egész karba vetni a bizodalmat, a helyett hogy egy emberbe? A miniszter tehát kezdeményez, jól megfontolva, hogy mit akar, hiábavalólag nem kér, a Curia

itt már zárt ülésben, az áthelyezendő meghallgatása nélkül határoz. A biróság a hierarchia legfőbb képviselőiből alakul, az első elnök, a másodelnökök, tanácselnökökből és szükség esetére a közbirákból. Az a hatalmas ember, a ki kinevezte őt, a ki a curiai elnököt is nyugalomba küldheti 65 évvel, a ki a tanácselnököt előléptetheti elnökké, a ki utasíthatja az ügyészt a biró ellen vádat emelni és helybenhagyhatja az ügyész azon határozatát, hogy vádat nem emel vagy megváltoztathatja azt, a ki mind e jogokkal egy leigázott, az idők folyamán átváltozott, alázatossá tett biróság előtt láthatatlanul megjelenik a tárgyalóteremben és helyettese által követel; emberfeletti dolgot fognánk követelni az emberekből alakitott legfelsőbb törvényszéktől is, ha nem engedelmeskednék. De miért ezen épen *nem* fegyelmi ügyben a zárt ülés? Elismerem, hogy lehetnek czélszerűségi okok, melyek megkövetelik, hogy az ülés ne nyilvános legyen, hisz ez még a sommás polgári eljárásnál is elő van irva, de épen ily esetekben nincs helye a zárt ülésnek.

Meghallgatás nélkül pedig, ha meg is van adva a birónak nyilatkozatadás, épenséggel nem szabadna megengedni itéletet hozni.

Ha most visszapillantunk más országok fegyelmi törvényeire, azt találjuk, hogy vannak szigorúbb törvények, mint az előttünk fekvő javaslat, hogy van ország, hol az igazságügyminiszternek még több jog engedtetik a fegyelmi eljárásnál, mint azt jelen javaslat tervezi, de ezek nem képesek és nem is akarják azon kart, melyet a civilisatio hozott létre és mely alapköve ennek, függetlenségében, öntudatában, önérzetében megsérteni, de igen is akarják, hogy a függetlenség, a birói szabadság ne válhassék szabadossággá. Garantiát állitanak fel arra nézve, hogy a biró legyen képzett, független, hogy e testületbe ne léphessen be a nem jellemes, nem képzett ember, megadják neki, ha belépett, a függetlenséget és csak ezután fékezik meg hatalmát, hogy önönmagának ne legyen a hatalom ártalmára. A fegyelmi törvény más országokban a fedélzet, mely biztos alapköveken nyugszik, nálunk ez maga az alapkő legyen! Az a franczia biró, kit szigorú fegyelmi törvények vesznek

körül, megtartotta a legkritikusabb időben is függetlenségét, pedig ott egy Villéle, Peyronet egy Polignac akarták azt megtörni, és hogy függetlenségét megtartotta, annak számos jelet adta már, de legemlékezetesebb a magatartása az államcsinynyal szemben. Deczember 2-án Páris arra ébredt fel, hogy a törvényhozó testület feloszlattatott, a nyilvános terek katonasággal vannak megtelve, a törvényhozó testület kapuja őrizet alatt, a tábornokok és a befolyásos polgárok fogságba vetve. Az igazságügyi palotának egy termébe ez alatt a semmítőszék öt birája és két pótbirája lépett be élén elnökükkel. A felségsértés, melyet az alkotmány 68-ik czikke szabályoz, világos volt, kötelességüket jöttek el teljesíteni. A legfőbb itélőszék megalakult, kijelölte az ügyészség tagját, a kit megkerestek e tiszt elvállalására, ki elfogadta azt, és deczember 3-án megjelent vádat emelni. E perczben egy rendőrfőnök lépett be, és felszólította a legfőbb törvényszéket a szétoszlásra. «Csak az erőszaknak engedünk», volt az elnök válasza. Egy csapat katona rohanta meg a palotát és űzte ki a hét birót, a törvény hű őreit, kik elnökük lakására menve, hozták meg az itéletet. Az erő a törvényt letiporta, az itélet erőtlen maradt, de nem meddő tiltakozása volt a leigázott jognak, mert tanuságot adott, hogy mily nagy fontosságú dolog egy jól szervezett, független, önérzetes biróság, — mely, hogy Németországban is megvan, a Geffcken-ügy mutatja, a hol a hatalmas kanczellár sem tudta a birói meggyőződést, önállóságot lerontani.

Mi is állandó birót kivánunk, ki szembe néz a hatalommal, képzettet, ki a törvényt tiszteli, méltóságteljest, kit a corruptio el nem ér, szabadot, ki nem fog engedni káros befolyásoknak, olyat, a ki veszély idején, mely pedig a jövő méhében rejlik — védbástyája legyen az emberek legfőbb kincsének, a szabadságnak, — e javaslat garantiák nélkül, meghunyászkodó, alázatos biróságot teremtene, mely kiszámithatlanul károsíthatná az egyéni szabadságot. *(Élénk éljenzés.)*

Csemegi Károly elnök:

Szerencsés inspiratio volt, hogy a t. felolvasó úr a birói fegyelmi törvényről szólva, ezt összefüggésben tárgyalta a

biròi függetlenséggel. A biròi fegyelmi törvény nem lehet más, mint bővebb kifejtése, mint korolláriuma a biròi függetlenségnek, mely annak alapját képezi s mely az a kiindulási szempont, a melyből mindaz, a mi a biròi intézményre vonatkozik, megállapítandó és megitélendő.

Minden államnak egyik legelső és legszentebb kötelessége a törvények uralmát ez alkalmazásban biztosítani. E biztosítéknak alapfeltételei vannak s a legfőbb s a legnélkülözhetetlenebb, a független biróság.

A magyar törvényhozás a czivilizált Európa mintájára megállapította a jog uralmának e feltételét, az 1869. IV. törvényczikkben lerakva mindamaz alkotmányos garantiákat, melyek szükségesek arra, hogy a törvény majesztása minden esetben és mindenkivel szemben rendíthetetlen közeget találjon az alkotmányos biróságban. Az 1871-ik évi fegyelmi törvények az 1869. IV. törvényczikknek — nem a biróság, hanem az ország szabadságának magna cartajának szellemében készültek s azzal egy egységes, harmonicus egészet képeznek.

A törvényjavaslat, a melyről most szó van, nem e szellemnek kifolyása. Legfőbb intézkedései éppen ellentétes szellemben készültek: a biró rendszabályozása, a biró megfékezése, a biró magasztos önérzetének eltörpítése és megsemmisítése által irányoztatnak. A felelősség, melyet az illetők ezzel magukra vállalnak, nagyobb, mintsem azt ők gondolják. S az értekező előadásában előforduló adatok eléggé felvilágosíthatnák őket, hogy a pillanatnyira elvakított hatalommal a biró rendszabályozására irányzott áldástalan cselekményei rövid idő mulva iszonyuan megboszulják magukat azokon, a kik azokat létrehozták.

De kimutatja a történet ama végtelen károkat is, melyeket egy lenyügözött biróság a társadalomnak okozott. Tisztában van azzal már az egész czivilizált világ, hogy a biró függetlensége nem a birónak adott kedvezmény és tulajdonság, hanem a társadalomnak oltalma a gyakran egyoldalú, gyakran elragadott, a pillanat befolyása alatt álló felső vagy alsó hatalom ellen. Helyesen mondja a franczia cour de cassationnak nagy erényű elnöke, Harion de Pansey: «celui qui dispose des juges, est facilement soupçonné de disposer des jugements». (A kinek

hatalmában van a biró, annak hatalmában van a biró itélete is.)

Midőn a magyar országgyűlés e törvényjavaslatot tárgyalni és elfogadása vagy visszautasítása fölött határozni fog, emlékezzék meg, hogy kinek akarja hatalmába adni a birót s ezzel hatalmába adni annak itéletét is. *(Elénk éljenzés.)*

A „MAGYAR JOGÁSZEGYLET“ KIADÁSÁBAN megjelentek és PFEIFFER FERDINAND könyvkereskedésében (IV. Szervita-tér) kaphatók:

Értekezések.

I. **Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*

II. **A franczia ügyvédség.** Irta *Dr. Nagy Dezső.*

III. **Az életbiztosítás lényege és jogi természete.** Irta *Dr. Neumann Ármin.*

IV. **A 12 éven alóli életkor és a büntetőjogi beszámítás.** Irta *Belcsics Gusztáv.*

V. **A vasuti jog jelenlegi érvényében.** Irta *Dr. Hérich Károly.*

VI. **A magyar öröködési jog tervezetének vezéreszméje.** Irta *Dr. Teleszky István.*

VII. **A házszerzeményi jog.** Irta *Dr. Jancsó György.*

VIII. **Az ági öröklés fentartása.** Irta *Dr. Herczegh Mihály.*

IX. **A magyar polgári törvénykönyv tervezete és a modern jogtudomány.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*

X. **Az örökjog alapelvei a magyar polgári törvénykönyv tervezetében.** Az 1882. nov. 11.—deczember 4. ülésekben folytatott vita.

XI. **A büntető biróságok szervezete és hatósági köre,** tekintettel a magyar bűnvádi eljárás tervezetére. Irta *Dr. Jellinek Arthur.*

XII. **A büntető biróságok szervezete és hatósági köre,** tekintettel a magyar bűnvádi eljárás tervezetére. Az 1883. márczius 19—junius 1-ig folytatott vita.

XIII. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Nagy Dezső.*

XIV. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Emmer Kornél.*

XV. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Plósz Sándor.*

XVI. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1883. évi november 17-től deczember 1-ig folytatott vita.

XVII. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1883. deczember 1-től 1884 január 28-ig folytatott vita.

XVIII. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1884. márczius 12-től április 7-ig folytatott vita.

XIX. **Uj irányok a magánjogban.** Irta *Dr. Schwarz Gusztáv.*

XX. **Huszonkét levél az 1842-től 1854-ig terjedő időszakból.** Felolvasta 1884. nov. 22-én *Dr. Tarnai János.*

XXI. **Naturalismus a büntetőjogban.** Irta *Dr. Heil Fausztin.*

XXII. **Telekkönyvi reformok.** Irta *Kaplány Géza.*

XXIII. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** I.
Irta *Dr. Dell'Adami*

XXIV. **Nézetek a telekkönyvi reformról.** Irta *Dr. Csillag*

XXV. **Telekkönyvi reformok.** Irta *Dr. Imling Konrád.*

XXVI. **Telekkönyvi reformok.** Az 1885. május 12-ikén tartott

XXVII. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** II.
Irta *Dr. Dell'Adami*

XXVIII. **Lachaud védbeszédei.** Irta *Dr. Végh Arthur.*

XXIX. **A törvényhatósági tisztviselők segéd- és kezelő-személy... elleni fegyelmi eljárásról.** Irta *Dr. Jellinek Arthur*

XXX. **A delictum collectivum és a szokásszerű és üzletszerű ... cselekmények tana.** Irta *Dr. Balogh Jenő.*

XXXI. **Az örökség birtokbavételének főelve a magánjogi törv... tervezetben.** Irta *Galamb István.*

XXXII. **A polgári biróság szervezese.** Irta *Dr. Herzogh Mih...*

XXXIII. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** III.
Irta *Dr. Dell'Adami*

XXXIV. **A polgári biróságok szervezéséről.** Irta *Tóth Gáspár.*

XXXV. **A référé-rendszer s magyar alkalmazása.**
Irta *Dr. Emmer Kor...*

XXXVI. **A birói szervezet.** Irta *Dr. Podhorányi Gyula.*

XXXVII. **A nemzetközi magánjog haladása.**
Irta *Dr. Dell'Adami R...*

XXXVIII. **Az angol büntető eljárás.** Irta *Dr. Csorba Ferencz.*

XXXIX. **Börtönügyi viszonyaink reformjához.** Irta *dr. Balogh Je...*

LX. **Fegyházaink betegülési, halálozási és légürtartalmi visz... nyai, összehasonlítva a külföldi viszonyokkal.**
Irta *Atzél B...*

XLI. **A magyar büntető törvénykönyv büntetési és bör... rendszere.** Irta *Dr. Kelemen Mór.*

XLII. **Alapitványaink és a legfelső felügyeleti jog.**
Irta *Csorba Ferenc...*

Külföldi törvények magyar forditásban.

I. **Német, osztrák és franczia uzsoratörvények.** Forditották *Dr. Barna Ignácz* és *Dr. Nagy Dezső.*

II. **Olasz ügyvédi rendtartás.** Az 1874. junius 8-iki törvény az ... védség és az ügyészség gyakorlásáról. Függelék: a kiegészitő kir. rendel... A képviselőházi bizottság indokolása. Ford. *Dr. Dell'Adami Re...*

III. **A schweizi szövetség törvénye a kötelmi jogról. 1—161. czikk...** Forditotta *Dr. Barna Ignácz.*

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

